

Uprašanja in odgovori

o

URAVNAVI VREDNOTE.

SLOVENSKI PREVOD

z dovoljenjem bukvarne Kanzove na Dunaju,
izdajateljice nemškega izvirnika.

V GORICI

Nat. in zal. Seitz

1892.

Uprašanje o uravnavi vrednote se je obširno razmotrivalo in pretresovalo, ustmeno in v spisih. Vsaḱdo govori o tem, kakor pride; eni v tem smislu, drugi v drugem, eni hvalijo, drugi grajajo, tako da, kdor ne poznà prav dobro borznih izrazov, mu je teḱko vse umeti. Nikdo pa še ni dosedaj jasno povedal, kaj se v resnici zgodi in zakaj. In vendar je ta prav najvaḱniša stran uprašanja. Predno namreč uprašamo, ali bode uravnavna vrednote posameznikom škodila ali koristila, moramo vedeti, kaj se prav za prav zgodi in potem vsakdo razvidi, čemu se uravnà vrednota in zakaj ne ostanemo pri dosedanem denarju.

Taka in enaka uprašanja, ki silijo vsakemu na jezik, bomo skušali razjasniti v naslednjih vrstah.

1.) Kakošen je novi denar, ki se upelje?

K r o n e in v i n a r j i (novčiči) Ena krona bode imela 100 vinarjev. Imeli bomo naslednji novi denar:

Po dvajset in deset kron v zlatu.

Krone in pol-krone v srebru.

Po dvajset in po deset vinarjev iz niklja.

Po dva in en vinar (novčič) iz bronu.

2.) Kaj se zgodi z dosedanjim denarjem?

Srebrni goldinarji ostanejo kakor do sedaj. Ravno tako ostanejo za sedaj tudi bankovci. Pozneje pa bomo imeli mesto bankovcev deloma denar iz kovine, deloma nove, še boljše bankovce. Kdor bo imel 100 100 gl. ali 200 kron v bankovcih, jih lahko izmenja v kovan denar ali pa obdrži svoje

bankovce. Mesto dosedanjega drobiža dobimo polagoma nov drobiž.

3.) Kakšno vrednost bode imel nov denar?

Nova krona bo veljala pol goldinarja in dosedanji goldinar dve kroni. Vinar je enak po vrednosti pol krajcarju in krajcar dvema vinarjema.

Kdor kupi kaj za dva goldinarja, plača dva goldinarja ali pa štiri krone. Kdor daje dekli 5 gld na mesec, ji bode dajal 5 gld. ali pa 10 kron. Kdor ima dobiti 1000 gld., dobi 1000 gld. ali pa 2000 kron. Uradnik, ki ima plače 720 gld., bode dobival 720 gl. ali pa 1440 kron. Kdor ima dobiti za odrezek (kupon) obligacije papirne ali srebrne rente 2 gld. 10 kr., dobi 2 gld. in 10 kr. ali pa 4 krone in 20 vinarjev.

4.) Ali bode moral tisti, ki bode imel kaj plačati, plačati takoj s kronami mesto z goldinarji?

Ne. Kakor do sedaj, bode vsakdo lahko plačeval v dosedanjem denarju; ako

bode imel n. pr. na razpolago krone, lahko plača v novem denarju mesto v starem. Prav tako, ako kdo kupi kako stvar, koje cena je določena v kronah, plača lahko z goldinarji ter račun en goldinar za dve kroni; ako kupi n. pr. kako stvar za štiri krone, plača lahko z dvema goldinarjema ali pa z dvema bankovcema po goldinarju.

5.) Zakaj se imenujejo krone „zlata vrednota“?

Ker debel denar po 20 in po 10 kron, se bode koval v zlatu in ker vrednota dobi imè vselej po večjih, ne po manjših denarjih. Sedanja vrednota n. pr. se imenuje „srebrna“ po goldinarju, ki je srebrn, in se ne imenuje „bakrena“ po bakrenih krajcarjih.

6.) Kaj pomeni relacija (razmerje)?

Relacija pomeni, kako težo v čistem zlatu morajo imeti nove krone, da 2 novi kroni veljati natančno toliko, kolikor naš

prejšnji srebrn ali papirnat goldinar. To je potrebno zato, da pri menjanju v nov denar nikdo nima izgube in more z novim denarjem prav toliko kupiti, kakor s starim. Vse to se je natanko izračunalo in izkazalo se je, da za dvajset kron, ki veljajo 10 gl. starega denarja, je treba 6·09756 gramov čistega zlatà. Z drugimi besedami, bolj umljivimi tistim, ki imajo opraviti z nemškim, italijanskim in švicarskim denarjem, se to pravi, da krone se morajo tako kovati, da dve kroni veljati toliko, kolikor ena marka in 70 pfenigov ali pa 2 franka in deset centezimov. To je relacija (razmerje).

7.) Ali je res, kakor nekteri mislijo, da vrednost goldinarja se zniža na 84 kr.?

To je popolnoma napačno, kajti, kakor smo že omenili, vsakdo sprejme in plača za en goldinar spet en goldinar ali pa dve kroni in za en krajcar en krejcar ali pa dva vinarja.

8.) Kakò, da vedno in vedno govoričijo o tistih 84 krajcarjih?

To se nanaša na zlati goldinar. Sedaj imamo denar po 8 gold. v zlatu. Ta denar ima vrednost 8 gold. le po imenu, v resnici pa veljà mnogo več; sedaj veljà okolu 9 gld. in 50 kr.; 84 gld. v zlatu veljà toliko, kolikor 100 gld. v papirju ali pa v srebru. Nikomur ne pade v glavo plačati dolg 8 gld. z osmimi gld. v zlatu. Tedaj, ako bomo imeli mesto srebrnega goldinarja dve kroni, ostane isto razmerje. Kdorkoli bode dolžan 8 gld. v srebru ali pa 16 kron, ne bode primoran plačati dolga v starem denarju 8 gld. v zlatu. Kdor pa je imel plačati ali dobiti 8 gld. v zlatu, moral bode tudi sedaj plačati ali dobiti več kot 16 kron, kakor je tudi dosedaj moral plačati ali dobiti več kot 8 gld. v srebru ali papirju.

To se n. pr. godi pri carini. Ta se plačuje z goldinarji v zlatu ali v srebru z ažijo. Za 8 gld. carine v zlatu se tedaj plača 19 kron in 5 vinarjev; kdor je pri zlatej renti dosedaj dobival za glavnico 200 gld. obrestij 8 gld. v zlatu na leto, ki je bilo toliko, ko-

likor 9 gld. 50 kr. in čez, dobival bode za naprej 19 kron in 5 vinarjev.

9.) Ali ne bode vse draže, ako bo še tekel stari goldinar ?

Ni uzroka, da bi se blagò podražalo. Vsaka cena bode v kronah iznašala še enkrat toliko, kolikor v goldinarjih. Kdor hoče zvišati cene izgovarjaje se z upeljavo novega denarja, skuša prav gotovo opehariti občinstvo. Upamo, da trgovci bodo oprezni in si ne bodo pustili nastavljati takih pastij.

10.) Ali se kaj premenijo naši bankovci ?

Za sedaj se naši bankovci niti ne premenijo niti se nazaj ne vzamejo, ampak založijo se in nazaj se vzamejo pozneje.

11.) Kaj pomeni: državne note se založijo (fundirajo) ?

Da se to umè, treba je ogledati si državno noto, n. pr. petak ali petdesetak.

Vsak papirnat goldinar ima ta napis: Ta državna nota je del skupnega nezaloženega dolga avstro-ogerske monarhije in se sprejema in daja pri vseh državnih denarnicah in uradih kot en goldinar avstrijske vrednote (veljave) pri vseh plačevanjih, koja se ne morajo vršiti v kovanem denarju.

Prav tak napis je na petakih in petdesetakih z razliko, da mesto „en“ je pisano „pet“, oziroma „petdeset goldinarjev“.

O izmenjavi tu ni govora. Niti cesarske denarnice nemajo na razpolaganje toliko kovanega denarja, da bi ž njim plačevale mesto s papirnatimi notami, ampak plačujejo z notami, koje dobivajo od davkoplačevalcev.

Po novej postavi pa Avstrija in Ogerska najamete posojilo; z denarom, ki si ga izposodite, kupite zlatà in daste kovati toliko zlatega denarja, kolikor znašajo bankovci, in s tem pokrijete (založite) državne note. Tedaj bodo imele denarnice potreben zlat denar in bodo mogle plačati za vsako državno noto ves znesek v zlatu, za pet goldinarjev deset kron, za petdeset gold. 100 kron. To pomeni: Državne note se založijo (fundirajo).

12.) Ali bode mogoče takoj menjati državne note v zlatò ?

Takoj ne bode mogoče, ker prej bo treba nabaviti si zlatà. Doba, v kateri se izvrši konverzija (premenjatev), določi se pozneje.

13.) Zakaj bo treba še dolgo čakati, če tudi država takoj dobi zlatò ?

Uzrok je jasen. Ako bi država takoj začela konverzijo, bi vsakdo si priskrbel rajši zlatà, nego not in kdor bi hotel pošiljati zlatò v London ali pa v Ameriko, bi to lahko delal. Vsled tega bi potem ne imela več zlatà ni država niti občinstvo.

Konverzijo bode mogoče izvršiti še le potem, kedar bode v državi toliko zlatà, kolikor ga bode treba za vsakega posameznika.

14.) Kakò bode mogoče uvesti več zlatà v državo ?

Novčeni urad bode, kakor nekdanj, koval denar po naročbi zasebnikov. To je bila v

prejšnjih časih navada za srebrn denar, in to je v vseh državah. V naši državi je novčni urad nehal sprejemati naročila za srebrne goldinarje leta 1879. Sedaj se bodo lahko dale kovati zlate krone. Ako bi kdo prinesel novčnemu uradu zlatà bodisi v kosih ali v zunanjem denarju ali pa druge zlate stvari, bi mu urad skoval denarje po 10 ali 20 kron. Ker bodo sedaj vsi rabili zlat denar, bodo oni, ki bodo dobivali franke ali pa marke v zlatu, je pošiljali novčnemu uradu in dobivali za nje krone. Takò pride v promet polagoma vedno več zlatih kron.

15.) Kaj se zgodi z bankovci?

Ako vzamemo v roke bankovce, n. pr. desetak, beremo na njem: „Avstro-ogerska banka plača takoj na zahtevanje prinositelju proti tej nakaznici v svojih glavnih zavodih na Dunaju in v Pešti 10 gld. avstrijske vrednote v postavnem denarju.“ (Na stotakih in tisočakih je tiskano, seveda, „sto“, oziroma „tisoč“ goldinarjev). Takò je tiskano na notah. Ali se pa to v resnici pripeti? ne;

tega morebiti dotičnik še opazil ni, ki je dobil desetak.

16.) Zakaj avstro - ogerska banka ne vzame bankovcev nazaj, to je, zakaj ne plača prinositelju res v srebrnih goldinarjih, ko to na vsaki noti obeča?

Posebna postava jej dovoljuje, da ne vzame svojih not nazaj, dokler so mej ljudmi državne note. To ima pa tudi svoj uzrok. Tudi banka dobiva državne note v plačevanje; tedaj ne more plačevati v srebru.

17.) Ali banka vzame nazaj svoje note, ako bi se vzele nazaj državne note?

Dà; tedaj bode ona morala takoj na zahtevanje nazaj vzeti svoje note; plačevala bo za deset gld. 20 kron, za 100 gld. 200 kron, za 1000 gld. 2000 kron kovinske vrednote. To se imenuje sprejemati plačevanja v gotovem denarju.

18.) Zakaj se ne začne takoj sprejemanje plačevanja v gotovem denarju?

Ker državne note se ne morejo takoj nazaj vzeti, kakor je bilo že omenjeno pri 13. uprašanju.

19.) Je li že določeno, kedaj se prične plačevanje v gotovini?

Ne, ni še določeno; bilo bi jako nevarno že sedaj to določiti. Kaj se zgodi, če kdo naznani, da ta in ta dan bo moral kupiti toliko in toliko žita ali pa te ali one papirje? Cena bi se postavila visoko i žitu i papirjem, ker bi se vedelo, da v sili dotičnik plača blagò po vsaki ceni. To bi se lahko zgodilo finančnemu ministru ali pa banki, ako bi že naprej povedala, kedaj bode rabila zlatò.

20.) Čemù nam je sploh treba uravnave vrednote? Ali ne bi ostalo lahko vse pri starem?

Potreba nam je uravnave vrednote pred vsem zatò, ker naš papirnat denar se

ne mora jemati nazaj, kakor smo že povedali pri 11. in 15. uprašnji, in to je jako nevarno.

21.) Zakaj je takò nevarno, če se ne mora jemati nazaj papirnati denar?

To je naravno. Kdor ima srebrn goldinar ali pa zlat denar, ima kos kovine, ki ima svojo vrednost sama ob sebi. On naredi lahko iz nje verižico, žlico ali prstan. Kamor koli gre, vzame srebrn ali zlat denar lahko s seboj in ta ohrani zmirom svojo vrednost. Lahko ga tudi zakoplje ali shrani; ako ga čez 20, 30 let njegovi potomci najdejo, ima še zmerom svojo vrednost.

Ako imam papirnat denar, ktereга lahko kedar hočem izmenjam, tedaj ima papirnat denar isto vrednost kakor zlatò ali srebro, katero dobim zanj. Vse drugače je, ako imam papirnat denar, ki se ne vzame nazaj. Kos papirja sam ob sebi nima nikake vrednosti.

Ako ga vzamemo seboj v zunanje dežele, ga ni mogoče rabiti ter zgubimo pri

njem. Pa tudi zakopati in shraniti ga ni mogoče dolgo, ker se ne vè, ali bode čez mnogo let imel še veljavo. Naš sedanji papirnat denar imà le zatò vrednost, ker je obče znano, da Avstro-Ogerska banka je v ugodnih razmerah in da ne preti nikakoršna nevarnost državnim financam. Ako pa pride danes kaka nesreča, se lahko pripeti, da papirnat denar ima jutri manjšo vrednost kakor srebrni goldinarji. Pa še tega ni treba; dovolj, da si občinstvo domišljuje, da bi se lahko pripetila kaka nesreča in takoj začne padati papirnat denar.

22.) Ako začne papirnat denar padati, ali ima to kake nasledke?

V tem oziru smo imeli prav žalostne izgledе. O času vojske leta 1866. je padel papirnat goldinar na 75 kr.; pred vojsko l. 1859. pa na 66 kr.

Ako pa pogledamo v še prejšnje čase, dobimo še groznejše stvari. Marsikdo je slišal praviti o starem denarju, ki se je imenoval „Scheingeld“, ali pa dunajski denar,

kojega goldinar je veljal okolu 42 kr.; to je bil tudi papirnat denar, ki je veljal prej, l. 1812, en goldinar konvencionalnega denarja.

Kaj porečemo še le o letu 1811., v katerem je bankovec, ki je prej veljal 1 gld. konvencionalnega denarja, padel na petino, namreč na 12 kr. starega denarja? Takò se lahko zgodi s papirnatim denarjem, ako se ne vzame nazaj.

23.) Ali rasejo v takih slučajih tudi cene v enaki razmeri?

Gotovo! Ako pada cena goldinarju, rasejo vse cene. Ako velja papirnat goldinar samo 80 kr., se mora plačati vsaka stvar za četrť draže.

24.) Od česa je odvisno, da papirnat denar, ki se ne vzame nazaj, zgubi na veljavi?

Kakor smo povedali pri 20. uprašanjju, se to more zgoditi vsled nesreč ali splošne

bojazni, n. pr. pred vojsko, ali pa tudi, ako se papirnat denar močno pomnoži.

25.) Ako bi se papirnati denar, ki je zdaj med ljudmi, pomnožil, ali bi vsled tega izgubil na vrednosti ?

Gotovo ! Ako bi se državne note pomožile za sto milijonov goldinarjev, bi papirnat denar radi tega mnogo izgubil. Ako bi ga pomnožili za eno milijardo goldinarjev, nastal bi najbržè polom, kakor takrat za časa vojske (glej upr. 22.) Živež bi na ceni strašansko poskočil.

26.) Kedar se upelje kovan denar, kakor smo rekli pri 2. in 17. uprašanju, ali izgine potem popolnoma papirnat denar ?

Tudi potem bodo še bankovci, ki se bodo radi rabili, ker vsakdo bo vedel, da jih lahko vsak čas menja v zlatò ali srebro.

27.) Zakaj se ne upelje samo srebrn denar ; čemu treba dragega zlatá ?

Ako bi se upeljal samo srebrn denar, bi se naša trgovina vršila popolnoma le v

srebrnem denarju in bi se vrnilo tedaj k čisto srebrni vrednoti.

28.) Ali nimamo sedaj čiste srebrne vrednote ?

Ne, sedaj je nimamo, ker vsakdo mora sprejemati papirnat denar. Ako mi kdo plača 10 gld. v papirju, ne morem zahtevati, naj mi da 10 srebrnih gld., ampak moram sprejeti papir, če tudi bi raje imel cvenk. Razun tega bi tudi, ako bi rabili srebrn denar, ne mogli dati ga kovat pri novčnem uradu, ker, kakor smo že omenili pri 14. uprašnju, novčni urad ne sprejma naročil.

29.) Ali je to škodljivo v kakem oziru ?

Gotovo ! Kakšne nevarnosti pretè papirnatemu denarju, smo povedali pri 22. in 23. uprašnju. Ako se preneha kovati, ima država premalo zlatega denarja na razpolaganje.

30.) Ako bi se sprejemala plačeva nja v srebru, ali bi se s tem ne izboljšai naš papirnat denar in ali ne bi imeli upanja, da dobimo več srebrnega denarja ?

Srebrn denar bi se res pomnožil, ali imeli bi drugo veliko škodo, ki nas že dolgo nadleguje.

31.) Kakšno škodo bi nam prizadejala pomnožitev srebrnega denarja ?

Da odgovorimo na to uprašanje, moramo pogledati nekoliko nazaj v prejšnje čase.

Od leta 1879. sem je srebro jako ceno. Ako se kupi v Londonu, kjer je to mogoče, nekovano srebro in se prinese na Dunaj, stane kos srebra, ki tehta en kilgr. in iz kterega se da kovati 90 srebrnih goldinarjev, blizu 75 gld. in 60 kr.

Ako bi bilo dovoljeno kovati, marsikdo bi dal kovat velike množine srebra ter bi imel pri vsakem kilogramu 14 gld. 40 kr. dobička.

Radi velike množine srebrnih goldinarjev bi cene takoj poskočile v enakej raz-

meri, namreč okolu 16—20 %; stvari, ki danes stanejo en gld., bi potem stale 1 gl. 16 kr. ali pa 1 gl. 20 kr.: Pa to bi še ne bilo dovolj, ker cena nekovanemu srebru se spreminja od dné do dné in bi tedaj bile tudi cene nestanovitne. Zgodilo bi se pa tudi, da bi srebro kar nakrat postalo jako drago in tedaj bi padle vse cene. Znano je pa, da je jako škodljivo, ako cene kar nakrat rasejo ali pa padejo.

32.) Ktera sitnost, ki je že sedaj, bi še zmerom ostala?

Naša trgovina mnogo trpi, ker upliva na njo, kar se tiče prometa z zunanjimi deželami, nestanovitnost na borsih.

Kdor kupi n. pr. v Italiji svile, ki se ima plačati v treh mesecih, ali pa v Londonu bombaža, zaveže se plačati v ital. lirah ali pa v šterlinah. Kdor pa prideluje tukaj n. pr. sladkor in ga prodaja na Nemškem proti plačilu v treh mesecih, se mu plača v markih. Ker pa marke, ital. lire in šterline niso v ceni stanovitne, ne bode prvi nikdar vedel,

koliko goldinarjev mu bode plačati za svilo in bombaž, drugi ne bode vedel, koliko goldinarjev dobi za sladkor.

Kako tedaj določijo svoje cene? Po kakej ceni bo moral prvi prodajati svojo svilenino in bombaž in drugi svoj sladkor? Ako prodaja po nizki ceni, izgubi svoj denar, ako prodaja drago, izgubi odjemnike.

Tako bi bilo popolnoma slučajno, ali bi imel dobiček ali izgubo.

33.) Ali bi trpeli tudi konsumenti ?

Brezdvomno. Malo je ljudij, ki ne potrebujejo nobene takih stvari, ki nam prihajajo iz zunanjih krajev. Kava, perilo iz bombaža, modro z indigom barvane stvari, n. pr. suknjice ali modri predpasniki se rabijo povsod. Vse take stvari bi morali odjemalci drago plačati, ker bi producent (tovarnar, izdelovalec) ne maral imeti izgube.

34.) Ali bo v tem oziru pomagala zlata vrednota ?

Gotovo ! Ako se vpelje zlata vrednota, cene ne poskočijo (vpraš. 9.) in vrednost

zunanjega denarja ne bode več nestanovitna. Unanji denar je zlat; naš denar po 10 in 20 kron bode tudi zlat; določeno bode enkrat za vselej, koliko denarjev po 20 mark ali po 20 frankov se da narediti iz 100 denarjev po 20 kron. Tovarnar, ki pripravlja blagò iz svile ali bombaža, si lahko natančno izračuni, koliko kron in vinarjev staneta svila in bombaž, ako se kupita v zunanjih deželah; kdor ima tovarne za sladkor, bo tudi natanko vecel, koliko mark in vinarjev ima zahtevati za svoj sladkor.

35.) Zakaj se vpelje denar, ki ima vrednost pol goldinarja, in ne tak, ki bi imel vrednost celega goldinarja?

Zatò, da se cene posameznih stvari v razmeri med seboj bolj natanko določijo. Za pol krajcarja se nikdo ne prička in ž njim ne računa. Ako stane kaka stvar n. pr. $4\frac{1}{2}$ kr., $5\frac{1}{2}$ kr. i. t. d., zahteva trgovec pol krajcarja več, tedaj 5 ali 6 kr., da mu ni treba računiti z drobci krajcarjev. Ako

se pa vpelje drobnejši denar, se to več ne zgodi. Blagò, ki je stalo $4\frac{1}{2}$ kr., se prodà za 9 vinarjev; stvar, ki je stala $5\frac{1}{2}$ kr., se prodà za 11 vinarjev. Odjemalec dobi takò vsako stvar za en vinar ali pol krajcarja ceneje.

36.) Ali nam bo tedaj uravnava vrednote v korist ali v kvar ?

Škodila ne bode nikomur in koristila bo vsem, kajti vsi bodo imeli zanesljiv in gotov denar mesto nevarnega in nezaloženega papirnatega denarja.

